

Arhivski kadrovi i njihovo školovanje sa osvrtom na uređenje i primenu u Republici Srbiji

JOVAN P. POPOVIĆ

Raniji direktor Arhiva Jugoslavije, stan Beograd, Despota Stefana 34
e-mail: popovic.j@mts.rs

Archival Staff and Education of Archivists with an Emphasis on Planning and Implementation in the Republic of Serbia

ABSTRACT

At the time of the technical and technological revolution modern archives are asked to respond to a number of professional and specific questions and provide relevant information. Modern technology in the field of communication has brought so much innovation that it becomes an object and a subject of study of archival science in all spheres of its activities (the contents of archival material, external and internal features, types and shapes of substrates, the method of creation, forms of record, languages of letters ...). All of this should be based on scientific methods, because archives are the largest and most complex memory from which man draws a number of insights from vast amounts of information and data. In the Republic of Serbia, there is no completely organized form of education within the regular education. Therefore, regardless of the progress in the sphere of archival education, there are numerous problems with the personnel who need to perform tasks of a scientific nature, which are, by their nature: large, complex, responsible, and therefore vulnerable. Without it, there can be no success. The Republic of Serbia is expected to adopt the law governing archival activities soon, as currently applicable provisions of the Law on Cultural Properties of 1994. The author, who studies the legal protection of archival material, considers that by regulations and subordinate legislation, by systematic and substantive laws should be specifically regulate the field of education, using a number of experiences of prestigious countries in Europe, where the main carriers of the lectures should be featured archivists, and thus scientists. Therefore, we suggest that in the context of full-time study at the faculties of philosophy departments-groups for archivistics is established, and that that is finalized required for postgraduate studies in archival science, as it has been done successfully in the prestigious ALMA MATER Department for Archival and Documentary Studies.

Key words: education, high school, college, postgraduate studies, archivists, scientists, types of records, classification, digitization, laws, normative regulation

Personale archivistico e formazione degli archivisti con riguardo alla programmazione ed alla realizzazione nella Repubblica di Serbia

SINTESI

Al momento della rivoluzione tecnica e tecnologica moderna agli archivi viene richiesto di rispondere a una serie di domande specifiche e professionali e di fornire le informazioni pertinenti. La moderna tecnologia nel campo della comunicazione ha portato così tanta innovazione da divenire oggetto di studio della scienza archivistica in tutti gli ambiti della sua attività (il contenuto del materiale d'archivio, le caratteristiche interne ed esterne, i tipi e le forme di substrati, il metodo di creazione, le forme documentali, le lingue delle lettere...). Tutto questo dovrebbe basarsi su metodi scientifici, perché gli archivi sono la memoria più grande e complessa da cui l'uomo evince un numero di intuizioni da grandi quantità di informazioni e di dati. Nella Repubblica di Serbia non esiste nessuna forma completamente organizzata di formazione all'interno dell'istruzione regolare. Pertanto, indipendentemente dal progresso nel settore della formazione archivistica, ci sono numerosi problemi con il personale, che necessita di eseguire compiti di natura scientifica che sono, per loro natura, ampi, complessi, responsabili e quindi vulnerabili. Senza di essa, non ci può essere alcun successo. La Repubblica di Serbia dovrebbe adottare a breve una legge che disciplini le attività archivistiche, come le attualmente applicabili disposizioni della legge sulla proprietà culturale del 1994. L'autore, che studia la tutela giuridica del materiale archivistico, ritiene che dalla normativa e dalla legislazione secondaria e dalle leggi sostanziali e sistematiche dovrebbe essere specificamente regolato il campo della formazione, utilizzando una serie di esperienze di prestigiosi Paesi europei dove i principali insegnanti dovrebbero essere archivisti e scienziati. Di conseguenza, si suggerisce che nel contesto di studi a tempo pieno presso le facoltà di filosofia, dipartimenti-gruppi di archivistica, sia stabilito e finalizzato uno studio *post-lauream* in scienza archivistica, come è stato fatto con successo presso la prestigiosa ALMA MATER, dipartimento per gli archivi storici e documentali.

Jovan P. POPOVIĆ: Arhivski kadrovi i njihovo školovanje sa osvrtom na uređenje i primenu u Republici Srbiji, 235-246

Parole chiave: formazione: scuola superiore, università, studi avanzati, archivisti, scienziati, tipi di documenti, classificazione, digitalizzazione, leggi, regolamenti normativi

Arhivski kadri in njihovo šolanje z ozirom na ureditev in izvedbo izobraževanja v Republici Srbiji

IZVLEČEK

V času tehnično-tehnološke revolucije se od sodobnega arhiva zahteva, da odgovori na številna strokovna in konkretna vprašanja in poda zahtevam primerne informacije. Sodobna tehnologija na področju komunikacije je prinesla toliko inovacij, da tudi predmet preučevanja arhivistike postaja poseben objekt v vseh sferah njene dejavnosti (vsebina arhivskega gradiva, zunanje in notranje značilnost, vrste in oblike podloge, način nastanka, oblike zapisa, jeziki pisav...). Vse to mora temeljiti na znanstvenih metodah, ker so arhivi največji in najbolj kompleksen spomin, iz katerega človek črpa mnoga vedenja iz ogromne količine informacij in podatkov. V Republici Srbiji ne obstaja v celoti organizirana oblika izobraževanja v okviru rednega šolanja. Tako tudi neglede na napredek na področju arhivskega izobraževanja obstajajo številni problemi s kadri, ki bi morali opravljati dela znanstvenega karakterja kn so po svoji naravi: obsežna, kompleksna, odgovorna in posledično tudi občutljiva. Brez tega ni uspešnosti. V Republici Srbiji se pričakuje, da bo v kratkem sprejet zakon, ki bo urejal arhivsko dejavnost, ker se še zmeraj uporabljajo določbe Zakona o kulturnih dobrinah iz leta 1994. Avtor, ki se ukvarja s preučevanjem pravne zaščite arhivskega gradiva, meni, da je potrebno z zakonskimi i podzakonskim predpisi, sistemskimi in materialnimi zakoni posebno urediti področje izobraževanja ob upoštevanju številnih izkušenj prestižnih držav v Evropi, kjer bi glavni nosilci predavanj morali biti prominentni arhivski in s tem tudi znanstveni delavci. Zato predlagamo, da se v okvirju rednega študija na filozofskih fakultetah ustanovijo katedre – skupine za arhivistiko z obveznim podiplomskih študijem iz arhivistike, kot je to uspešno urejeno na Alma Mater Europaea, na prestižni Katedri za arhivistiko in dokumentologijo.

Ključne besede: izobraževanje, visoka šola, fakulteta, podpilomski študij, arhivist, znanstvenik, tip arhivskega gradiva, klasifikacija, digitalizacija, zakonodaja, normativni predpisi

Arhivski kadrovi i njihovo školovanje sa osvrtom na uređenje i primenu u Republici Srbiji

ABSTRAKT

U vremenu tehničko tehnološke revolucije od savremenog arhiva se traži da odgovori na mnogobrojna stručna i konkretna pitanja i pruži odgovarajuće informacije. Savremena tehnologija na polju komunikacije donela je toliko inovatorstva da postaje poseban objekt i predmet proučavanja arhivistike u svim sverama njene delatnosti (sadržaj arhivske građe, spoljašnja i unutrašnja obeležja, vrste i oblici podloge, način nastanka, oblici zapisa, jezici pisama....). Sve to treba da počiva na naučnim metodama, jer su arhivi najveća i najkompleksnija memorija iz koje čovek crpi brojna saznanja iz ogromne količine informacija i podataka. U Republici Srbiji ne postoji sasvim organizovani oblik obrazovanja u okviru redovnog školovanja. Samim tim bez obzira na napredak u sveri arhivskog obrazovanja, postoje brojni problemi sa kadrovima koji treba da obavljaju poslove naučnog karaktera, koji su po svojoj prirodi: obimni, složeni, odgovorni pa samim time i osetljivi. Bez toga nema uspešnosti. Uskoro se u Republici Srbiji očekuje usvajanje zakona koji uređuje arhivsku delatnost, jer se još uvek primenjuju odredbe Zakona o kulturnim dobrima iz 1994. godine. Autor koji se bavi proučavanjem pravne zaštite arhivske građe smatra da zakonskim i podzakonskim propisima, sistemskim i materijalnim zakonima treba posebno urediti oblast obrazovanja koristeći brojna iskustva prestižnih zemalja u Evropi, gde glavni nosioci predavanja treba da budu istaknuti arhivski a time naučni radnici. Stoga predlažemo da se u okviru redovnih studija na filozofskim fakultetima osnuju katedre-grupe za arhivistiku, a da se to finalizuje u obavezne poslediplomske studije iz arhivistike kao što je to uspešno urađeno u ALMA MATERU na prestižnoj Katedri za arhivistiku i dokumentalistiku.

Ključne reči: obrazovanje, srednje škole, fakulteti, poslediplomske studije, archivisti, naučni radnici, oblici zapisa, kategorizacija, digitalizacija, zakoni, normativno uređenje

1 Uvod

Arhivska građa je svedok istine, a čovek je taj koji je štiti, obrađuje, valorizuje, daje na korišćenje standardizuje, prenosi na razne oblike zapisa, digitalizuje i objavljuje tu građu. Taj čovek po pravilu je arhivista koji radi u institucijama kulture zvanim arhivi, koje osniva, finansira i prati njihov rad država preko svojih izvršnih organa. Nauka koja se bavi arhivističkom teorijom i praksom je arhivistika. Arhivistika kao zaokružena naučna disciplina ima svoj predmet istraživanja, ozakonjene ciljeve i zadatke, sredstva i utvrđene metode kojima se ostvaruje. Ona je nauka.

Arhivi kao skup znanja o prirodi i vrednosti arhivske građe, bile su uvek važne, elitne državne institucije i uvek su bile pod velikim patronatom države. U apsolutističkim i klasnim režimima gde nije bilo demokratizma arhivi su bile institucije sa kojima se moglo raspolagati i manipulirati u neslućenim razmjerama. Arhivi imaju viševjekovni vremenski kontinuitet, koji se može uporediti i na kojoj bi joj mogle pozavideti i mnogo starije nauke. Arhivisti bi morali znati: kojim metodama i metodologijama je sačuvana ogromna količina arhivske građe iz ranijih vekova, da bi se nešto od toga zadržalo i koristilo i u savremenosti.

Arhivistika iako je mlada nauka, suočena sa realnom stvarnošću i problemima, učinila je ipak prestiž u drugoj polovini dvadesetog veka i stvorila fundament za njeno uspešno bitisanje, teoriju, metodologiju i praksu, čime je opravdala svoje mesto i postala osobena nauka egal drugim priznatim društvenim naukama. Zar nije neshvatljivo da se u bibliotekarskoj struci obezbeđuje sticanje naučnih zvanja u redovnom sistemu obrazovanja, a u arhivističkoj struci ne, iako i jedna i druga struka imaju za osnovne funkcije i zadatke zaštitu, obradu, publikovanje i stvaranje uslova za korišćenje kulturnih dobara.

Kadrovi su temeljno pitanje i osnovni preduslov svakog uspešnog rada a naročito „današnjega“ savremenog arhiva. Naime, za uspešno obavljanje osnovnih funkcija i zadataka arhiva i za njegov ugled u društvu, neophodan je naučni i stručni kadar, čime bi se obezbedio uspešan i kvalitetan rad naročito na naučnoistraživačkim, i drugim savremenim poslovima i da mogu pratiti i primenjivati arhivističke misli u Evropi i svetu (*Lekić, 2006, str. 274-277*).

Obrazovanje počinje osmogodišnjim, pa nastavlja srednjoškolskim usmerenim obrazovanjem (gimnazije i druge srednje škole), višim školama, fakultetima, poslediplomskim studijama koje se u dosta slučajeva finaliziraju magistarskim radovima i doktorskim disertacijama. Svakako tu ne smemo izostaviti: kurseve, tečajeve, specijalizacije. Nakon školovanja odnosno obrazovanja i stečenih iskustava u struci u kojoj rade dobivaju znanja, a kvalitetnim i stručnim radom zvanja i priznanja (savetnik, samostalni savetnik viši savetnik,..). Time se stiče pouzdan prilagodljiv, efikasan i siguran kvalifikat u struci, što treba da odgovara vremenu i poslu koji se obavlja.

2 Kratak istorijat obrazovanja radnika u arhivskoj delatnosti

Osnovno polazište nauke, struke i savremenosti je da se obrazovanje arhivističkih kadrova obezbedi kroz redovni sistem školovanja i sticanja znanja i naučnih zvanja. Sa sadašnjim arhivističkim zvanjima pošto se nalazimo u prelaznom periodu, moramo gledati kao na neophodna, dok se ne ostvare mogućnosti za sticanje naučnih zvanja. Na tome treba intenzivno raditi.

Stepenast je i širok spektar sistema obrazovanja radnika za rad u arhivskoj delatnosti. On se realizuje kroz razne obrazovne institucije. Profil kadrova i njihovo osposobljavanje propisuju organi vlasti, a pre svih ministarstva za prosvetu, uz svesrdnu saradnju i kooperativnost sa ministarstvima kulture i ministarstvom rada koje blagovremeno obavestava nadležne organe i institucije o potrebi školovanja deficitarnog kadra.

Pitanje kadrova u srpskoj arhivskoj mreži i arhivskoj delatnosti bilo je pokrenuto još u prvoj deceniji posle oslobođenja 1945. godine, obrazovanjem jugoslovenske države. Ostručavanje lica koja dolaze u neposredni kontakt sa pisanom dokumentacijom, bilo da se radi o registraturskom materijalu kao izvoru arhivske građe, u postupku njegovog nastanka i poslovanja registratura, ili o samoj arhivskoj građi prilikom njene obrade i zaštite u arhivskim ustanovama, bila je neophodnost koju se vrlo brzo očitovala u ratom postradaloj zemlji i pokušajima da se formira i uredi sistem samosvojne, ozbiljne državne strukture¹.

Izvori kazuju da je nedostatak dovoljnog i potrebnog znanja o značaju i vrednosti pisanih istorijskih izvora, u periodu od 1945. godine, do donošenja prvog saveznog propisa iz oblasti arhivske delatnosti u mnogome stradalo. Prvi usvojeni zakon nakon Drugog svetskog rata u Federativnoj, narodnoj republici Jugoslaviji je Opšti zakon o državnim arhivama (1950), donet 23. januar 1950. godine. Tim zakonom „stavljene su pod zaštitu sav storijsko-arhivski materijal“ na čitavoj teritoriji FNRJ.

Uništavanje ogromne količine arhivalija nastale u prethodnom periodu teško se može nadomestiti.

1. Materijom „istraživanja-obrazovanja arhivističkih kadrova u Republici Srbiji“ bavi se viši arhivista Istorijaskog arhiva iz Požarevca Jasmina Živković, čiji je deo rukopisa dostavila autoru ovog rada i učinila ga dostupnim za korišćenje.

Do tada nacionalna svest o potrebi čuvanja pisanih tragova bila je više nego skromna, ukoliko se izuzme jedan broj: odredbi, naredbi i uputstva o neophodnosti očuvanja arhivske građe vezanih za narodno-oslobodilačku borbu i delatnost Komunističke partije kao ideologa novog poretka i državnog stožera. Partijski kadrovi, na svim, pa i najvišim državnim nivoima, u pojedinim slučajevima su prenebregavali potrebu da se ustroji sistem ponašanja činovnika kod pravnih lica, u registraturama, prema dokumentaciji koja nastaje radom tih pravnih lica. Tako je 1948. godine istaknuta potreba da se donese poseban propis o arhivima i registraturama, u kome bi se i pitanje kadrova, ne samo arhivskih, već i registraturskih, adekvatnije rešilo. Donekle se i uspelo pa je 1948 godine na predlog arhiva održana konferencija na kojoj je jedno od tačaka dnevnog reda bila Obrazovanje arhivskih službenika.

Bili smo svedoci i višedecenijskog trenda opadanja kvaliteta stručnog rada u arhivima, na prostori- ma bivse Jugoslavije što je posledica, pored ostalog, i činjenice da su raznorodna zanimanja bila zastuplje- na u arhivskim redovima, od optimalnog profila istoričara, pravnika ili drugog smera društveno-human- ističkih nauka, do biohemičara, elektrotehničara, poljoprivrednih inženjera ili ekonomista što je predstavljalo jedno šarenilo zanimanja koja su se odomaćila u arhivskoj struci kao sasvim podobna. Arhi- vski radnici su bili uporno savesni pa su se na razne načine trudili i ukazivali o potrebi da se arhivska građa svih vremenskih perioda sačuva od propadanja. Brojna prepiska i intervencije arhivskih radnika kod nad- ležnih državnih vlasti, doveli do toga da se ozbiljnije pristupi problemu ne samo zaštiti arhivske građe, već i otvoreno, postavi pitanje obrazovanja arhivskih kadrova.

Posle donošenja Opšteg zakona o državnim arhivima i drugih zakonskih i pozakonskih propisa, dolazi do razvoja i unapređenja arhivske delatnosti na čitavom prostoru Federativne narodne Republike Jugoslavije. U tom periodu donet je veći broj stručnih uputstava i preporuka, od kojih je veći broj i danas u primeni u arhivskoj mreži Srbije.

Pitanje pripremanja i obučavanja kadrova, specijalizacija i kadrovska politika, bilo je među naj- aktuelnijim. Mogućnost organizovanja sistema školovanja arhivskih radnika u svim republikama i pokraji- nama postalo je aktuelno².

Godine 1952. organizovan je pri Arhivu Srbije Arhivistički tečaj, kada je prva generacija arhivskih službenika imala prilike da se upozna sa osnovnim problemima i radom u arhivskim ustanovama (*Žontar, 1969, str. 16–20*). Na arhivističkom tečaju su se izučavali arhivistika, istorija, organizacija vlasti i istorija ustanova u Srbiji, ćirilaska paleografija sa osnovama staroslovenskog jezika ili latinska paleografija sa osno- vima latinskog jezika, strani savremeni jezik, kancelarijsko poslovanje, arhivsko zakonodavstvo, ustavno uređenje SFRJ, diplomatika ili informatika. Mnogo zahtevniji su bili programi radnika sa visokom struč- nom spremom u odnosu na radnike polaznike tečaja sa srednjom stručnom spremom. Zbog važnosti i postignutih rezultata tečajevi su sve do 1972 godine trajali devet meseci, da bi kasnije njegovo trajanje bilo svedeno na šest. meseci.

3 Obrazovanje arhivskih kadrova u novijem periodu

Do nekoliko decenija unazad sticao se utisak da se arhivska delatnost smatra „dobro naučenim za- natom“, za koji nije potrebno nikakvo predznanje iz istorije, prava, ekonomije, sociologije, filologije ili srodnih oblasti. Svakako ima istine u tome da arhivska metodologija zahteva zanatski rad, dobro pozna- vanje postupaka na klasifikaciji i sređivanju arhivske građe. Međutim, složeniji poslovi obrade i izrade naučno-obaveštajnih sredstava zahtevaju poznavanje istorijskih, političkih, društvenih prilika u kojima je nastajala arhivska građa i registraturski materijal, kao i organizacionu strukturu pravnih lica, njihovo po- slovanje, strukturu, kancelarijsko poslovanje. Arhivski stručnjaci su osamdesetih godina isticali da je ne- ophodno utvrditi oblike, načine i sadržaje pripremanja i obuke kadrova sa visokom spremom po svim smerovima rada u arhivima (Ćirović, 1997, str. 37-50)².

U periodu osamdesetih godina prošlog veka najaktuelnije pitanje bilo pripremanje i obučavanje kadrova, specijalizacija, i kadrovska politika. Društvo arhivskih radnika Srbije i Zajednica arhiva Srbije

2. Tada je bilo intenzivno interesovanje za sistematiku viševrsne specijalizacije kadrova u oblasti poznavanja drugih jezika, paleografija, obradu arhivskih fondova određenih vrsta i perioda; publikovanje, informatika, mikrofilmovanje, tehnička zaštita građe u širem smislu, razrada sistema seminara, kurseva školsko-specijalističkog tipa u saradnji sa fakulttima i drugim naučnim organizacijama i institucijama, specijalističke studije u inostranstvu, podela rada među arhivima na osnovu specijalizacije kadrova po republikama i pokrajinama na jedinstvenim osnovama, utvrđivanje normativa i standarda. Međutim to uglavnom nije sprovedeno.

uobličili su predlog da se „razmotri mogućnost organizovanja školovanja arhivskih radnika na prostorima Jugoslavije.

U jugoslovenskoj i srpskoj arhivističkoj literaturi, veliki broj priloga je ukazivao na svu obziljnost nepostojanja adekvatnog arhivskog obrazovanja u sistemu tadašnjeg školstva. Mali iskorak je učinjen uvođenjem usmerenog obrazovanja u srednje škole, a jedan od stručnih profila koji je srednjoškolicima bio posebno interesantan, bio je profil „arhivsko-muzejski stručni saradnik“. Pokušaj je bio značajan, ali nije zadugo opstao u obrazovnom sistemu³. Taj sistem odomaćeno se zvao „Šuvarov sistem usmerenog obrazovanja“⁴. Bilo je dosta primedbi na postojanje srednje usmerenog obrazovanja, koje bi u arhive pa i registrature tadašnje Srbije dovelo velikim brojem obučenih kadrova, (arhivski pomoćnici-tehničari) do prevage u odnosu na školovane arhiviste koji su bili preko potrebni na visoko odgovornim i stručnim poslovima. Jednostavno visoko stručni kadar je bio konstantno deficitiran⁵. Otuda se u praksi negativno odrazilo pomenuto opredeljenje da se ostručavanje arhivskih kadrova svodi na -arhivistički tečaj pri Arhivu Srbije.

Naime, u očekivanju donošenja Predloga zakona o arhivima i arhivskoj službi u Republici Srbiji, koji se nalazi na javnoj raspravi, gde će biti regulisano i osposobljavanje arhivskih kadrova i dalje je aktuelno postojanje Tečaja pri Arhivu Srbije, koji traje svega petnaest dana. Skraćeni program tečaja postoji i za polaznike sa srednjom stručnom spremom. Predmeti na Tečaju su: Arhivistika sa kancelarijskim poslovanjem i arhivskim zakonodavstvom; Istorija za period od osamnaestog do i sa dvadesetim vekom; Informatika; Ustavno uređenje; Starni jezik; Organizacija vlasti i istorijskih ustanova: Ćirilica paleografija sa osnovama staroslovenskog jezika i Paleografija. Skraćivanjem tečaja prestalo da postoji „zlatno vreme arhivistike u Jugoslaviji“, kada su ovakvi tečajevi predstavljali ozbiljnu stručnu obuku, gde su se uz najstručnije predavače i praktičare odvijala nastava. Nakon odslušanijh teoretskih i praktičnih predavanja polaznici polažu stručni ispit. Diplome koje polaznici dobivaju garant su da je konkretni arhivski radnik stekao osnovna znanja iz arhivske delatnosti⁶.

Nakon sveobuhvatne decentralizacije, a time i arhivskog zakonodavstva i samostalnih uređenja arhivske delatnosti na nivoima republika sa prostora bivše Socijalističke federativne republike Jugoslavije, arhivska struka u svim republikama postala je savremenija, praćenjem i primenom svih oblika njene delatnosti u zemljama koje su bile daleko prestižnije.

U Srbiji i Crnoj Gori kao i kod većine zemalja na Balkanu i Evropi postoje državni i privatni univerziteti i fakulteti. Samo u Beogradu ima više univerziteta i na desetine fakulteta: društvenih, tehničkih, prirodno-matematičkih, ekonomskih, medicinskih, stomatoloških, veterinarskih, fizičko-hemijskih, organizacionih, političkih, informacionih, kompjuterskih, ekoloških, medijskih, komunikacionih, menadžmentskih, diplomatskih i drugih nauka. Svaka od navedenih kao i drugih nauka usaglašava svoje planove rada na osnovama zakonskih i drugih propisa i iskustava. Odmah se postavlja pitanje: šta je sa arhivskim naukama i dali i na kom fakultetu postoji katedra za arhivistiku.

Zakon o visokom obrazovanju u Republici Srbiji (2005, 2008, 2010, 2012, 2013, 2014) predviđa da se delatnost visokog obrazovanja ostvaruje kroz akademske i strukovne studije na osnovu odobrenja odnosno akreditovanih studijskih programa za sticanje visokog obrazovanja.

Na akademskim studijama izvode se akademski studijski program, koji osposobljava studente za primenu naučnih, stručnih i umetničkih dostignuća. Na strukovnim studijama izvodi se strukovni studijski program, koji osposobljava studente za primenu znanja i veština potrebnih za uključivanje u radni proces. Studije prvog stepena su: Osnovne akademske studije i Osnovne strukovne studije. Studije drugog stepena studija su: master akademske studije, master strukovne studije. Specijalističke akademske studije su specijalističke strukovne studije. Studije trećeg stepena su doktorske akademske studije.

3. Nakon usvajanja Zakona o usmerenom srednjoškolskom obrazovanju autor ovog rada imao je obavezu da tada kao pomoćnik direktora Arhiva Jugoslavije bude par godina honorarni profesor Dvanaeste beogradske gimnazije đacima budućim tehničarima: arhivske, muzeološke, bibliotekarske, pozorišne, etnološke, glumačke, slikarske struke i drugim zanimanjima. Radilo se o kulturološkom smeru.

4. Stipe Šuvar je u tom periodu bio Savezni ministar prosvete Socijalističke federativne republike Jugoslavije.

5. Konsultovan je rukopis „Obrazovanje kadrova u arhivskoj delatnosti“ istraživača Jasmine Živković, višeg arhiviste Istorijskog arhiva Požarevac.

6. Konsultovan je rukopis „Obrazovanje kadrova u arhivskoj delatnosti“ istraživača Jasmine Živković, višeg arhiviste Istorijskog arhiva Požarevac.

Zakon o visokom obrazovanju u Republici Crnoj Gori (2014) propisuje da je „visoko obrazovanje delatnost od javnog interesa te da svaka visokostručna ustanova mora imati sertifikat-akreditaciju studijskog programa“. U istom članu predviđene su i vrste diploma koje se stiču u visoko-stručnim ustanovama. To su: diploma primenjenih osnovnih studija; diplome akademskih osnovnih studija; diplome primenjenih specijalističkih studija; diplome akademskih specijalističkih studija; diplome primenjenih magistarskih studija; diplome akademskih magistarskih studija. Lica koja imaju akademski naziv mogu da steknu diplomu doktorskih studija odbranom doktorske disertacije.

Da i u Crnoj Gori sistem obrazovanja arhivskih kadrova nije na zadovoljavajući način rešen, Snežana Pejović iz Državnog arhiva Crne Gore u Kotoru u časopisu *Atlanti* broj 26 u referatu pod naslovom „Uloga i dužnost arhivista u lancu društvene odgovornosti za zaštitu tajnosti podataka o ličnosti (2016, str. 123) iznosi: da je Crnoj Gori Državni arhiv je zaobiđen u svim procesima prelaska državne uprave, privrede i čitavog društva na elektronski način poslovanja i arhivisti nisu ni obrazovano ni stručno pripremljeni ni da vrše nadzor nad elektronskom građom, niti za rukovanje njome Ovdje se vrše tek početni koraci u prebacivanju arhivske građe iz analognog u digitalni prostor i to uglavnom kroz pojedinačne inicijative. Arhivisti gotovo da ne znaju da su novi arhivski izvori i sav dokumentarni materijal koji se kreira na Internetu, kao blogovi Web stanice forumi, javni komentari, elektronska pošta i privatna i javna itd. Zbog svega toga trenutno u Crnoj Gori nije moguće detaljnije govoriti o ulozi i odgovornosti arhiviste u poštovanju aktuelne zakonske regulative o zaštiti ličnih podataka ili tajnosti podataka pri prenosu arhivske fgrađe u digitalni prostor, njene digitalne obrade. odnosno u postupku njene obrade“. Iz navedenog segmenta da se videti da ni u Crnoj Gori arhivski radnici nisu u potrebnoj meri obrazovani za elektronski način poslovanja, da bi mogli, stručno i kvalifikovano obavljati poslove koji se od njih traže, u svim sferama arhivske delatnosti“.

Kao i u Srbiji i većini drugih republika sa prostora SFRJ, nema obrazovnih ustanova gde bi se arhivistika izučavala kao posebna nauka, što bi najviše pripadalo filozofskom fakultetu, gde bi se osnivale-katedra za arhivistiku. To je neophodno jer ne postoji ni jedan pravni subjekt, državnog ili privatnog karaktera koji ne stvara, a time i poseduje arhivsku građu. Samim time arhivisti imaju mnogo poslova i zadataka obaveza iskazanih ne samo u tokovima savremenosti već i u zakonskoj obaveznosti. Prednost i mogućnost saznanja predstavlja veća ponuda različitih studijskih programa koji nisu dostupni u svojoj zemlji. To je dobro jer se pored sticanja diploma studiranja u inostranstvu je prilika za studente da se upoznaju sa drugim državama i njenim kulturama iako je proces upisa na fakultete u inostranstvu usloženo. Pored svega moraju imati sertifikat o znanju engleskog jezika ili jezika zemlje gde želi da studira, studentsku vizu, finansiranje i priznate do tada obavljene studije⁷.

Arhivi nisu nikakva enigma, niti su nedokučivi, pa kao takvi omogućavaju građanima pravo na istorijske vrednosti kroz istinu, pravo na tačnu i verifikovanu informaciju kroz zaštitu korisnika arhivske građe i zagaranovanu zaštitu prava ličnosti i zabranu oticanja nedozvoljenih podataka. Na tim složenim, odgovornim i izuzetno osetljivim poslovima treba da rade školovani, pa i usko specijalizovani radnici⁸.

4 Časopisi su jedan od izuzetno bitnih oblika osposobljavanja arhivskih kadrova

Časopisi su medij razmene i unapređenja stručnih arhivističkih znanja. Novo vreme i dvadeset prvi

7. Konsultovan rukopis „Obrazovanje kadrova u arhivskoj delatnosti“ istraživača Jasmine Živković, višeg arhiviste Istorijskog arhiva Požarevac.

8. Moramo se podsetiti da smo živeli i radili i živimo i radimo u najvećoj društvenoj i kulturnoj revoluciji i tehničko-tehnološkom unapređivanju, naročito izraženom krajem prošlog i početkom ovog veka, perioda koji je preskočio sve istorijske barijere: rasne, etničke, jezičke, političke, verske i socijalne. Danas arhivska građa postoji u fizičkom i elektronskom obliku zapisa, gde arhivi moraju biti utemeljeni zakonodavstvom, edukacijom i profesionalnošću a arhivska delatnost mora biti izražajna, bez obzira da li se radi o klasičnoj ili elektronskoj građi. Novi pronalasci definisali su moderni sve kroz: kompjuterizaciju, mobilne telefone, mlazne avione, astronautiku, i ne baš za sreću savremeno (nuklearno i drugo) oružje. Tim ljudima koji su izmislili blagodeti ljudskoj vrsti, i olakšali život i dali mnoge udobnosti čovečanstvu, a ujedno uneli strepnju i strah treba odati priznanja, jer je danas skoro nezamislivo bitisanje u svetu bez ove nove savremene elektronske svakodnevice. Zar bi tako lako dolazili do željenih saznanja da nije interneta i drugih savremenih inovatorstva? Upravo zbog toga potrebno se zapitati kakvo je stanje bilo pre par decenija unazad, pa će nam se učiniti da smo živeli u jednom drugom vremenu i izašli iz njega kao da smo ga u snu odživeli. Sve je sada prostorno dostupno, događajno saznanje a vremenski trenutno, ali za običnog mnogoljudnijeg građanina zagonetno. Tu su arhivisti, obrazovani i visokostručno isškoloivani arhivisti. Jovan P, Popović: „Značaj klasične arhivske građe za savremeni oblik njene zaštite“, *Arhivska praksa* broj 17, Tuzla 2014, strana 200-215.

vek otvaraju nove staranice i postavljaju nova pitanja, oko kojih treba okupiti starije i mlađe generacije pre svih arhiviste, istoričare, pa i drugih zvanja iz društvenih nauka da shvate, produbljuju i snagom zajedničkih uverenja ostvaruju saznanja. Po svojoj dinamici izlaženja i brzom reagovanju na zahteve koje postavlja teorija i arhivistička praksa, časopisi su najpodesniji medij koji može da udovolji navedenim zahtevima, pa je zbog toga razumljivo što se u svim zemljama sveta štampaju arhivistički časopisi i to ne samo na državnom već i na regionalnom nivou (*Popović, 2000, str. 13-18*).

Na prostorima bivše SFRJ izlazio je i izlazi veliki broj vrlo uglednih časopisa na državnom ili regionalnom nivou⁹. Časopis *Atlanti*, međunarodna revija za savremenu arhivsku teoriju i praksu Trst-Maribor može poslužiti za primer i prestiž i ubrojiti se među malim brojem tako uglednih časopisa u svetu. Mile Bakić u časopisu *Zapisi-Požarevac* u svom radu „Nekoliko riječi o izdavačkoj djelatnosti arhiva“ između ostalog kaže: „savremena arhivistika zastupa stanovište da su arhivi naučne ustanove. Po definiciji su takve i trebaju se baviti naučno-istraživačkim radom. Moćni arhivi u svijetu su i moćne naučne ustanove u svojim zemljama i nosioci projekata od nacionalnog, pa i svjetskog značaja. Neki od njih su projekte na publikovanju arhivske građe realizovali i u ranijim vekovima od kojih su i danas neki nedostižni i uzor za izdavačku djelatnost odnosno objavljivanje dokumenata mnogim danas poznatim arhivima (*Bakić, 2016, str. 45*).

Stečeno iskustvo stvarano u Pokrajinskom arhivu Maribor „Sodobni arhivi“ koje je osavremenjeno preneto je u savremenom časopisu *Atlanti* reviji za savremenu arhivističku teoriju i praksu. Oba časopisa osnovani su pod uredničkom palicom uglednog arhivskog radnika Petera Pavla Klasinca.

Časopis *Atlanti* revija za savremenu arhivističku teoriju i praksu, koji izdaje Međunarodni institut arhivskih nauka Trst-Maribor, čiji je podpornik Alma Mater Europea i ima akreditaciju visoko-školske ustanove, je nesumnjivo jedan od najprestižnijih arhivskih časopisa.. On stiže skoro do svih državnih arhiva širom sveta. Skoro tri decenije izlaženja časopisa u kojima su uneti na stotine referata uglednih arhivističkih poslenika sa raznih prostora sveta mora biti jedan od najosnovnijih preduslova za kvalitet sadržaja i odabir tema. On daje velike mogućnosti i prostora obrazovanju arhivskih kadrova. U okviru Alma Mater Europea osnovana je samostalna katedra za arhivistiku i dokumentalistiku, usko povezana sa Međunarodnim institutom arhivskih nauka Trst-Maribor (*Toplak, 2015, str. 21*).

Dovoljna su samo navedena saznanja kao garancija za kvalitet školovanja, sticanja znanja i zvanja, i da nakon uspešnog položenih ispita i odbrane radova dobivaju odgovarajuće diplome, verifikovane kao i sve druge univertzitetske diplome. To je veliki prestiž i pohvala ljudima koji rade na tim složenim, stručnim i osetljivim poslovima, isključivo po studijskim programima dodiplomskih, poslediplomskih, a pre svih magistarskih arhivističkih i dokumentarističkih studija. Posebno mesto u obrazovanju kadrova po usvojenoj metodologiji je interdisciplinarna Jesenja škola.

U uvodnom izlaganju o Međunarodnom institutu arhivskih nauka Trst-Maribor 2015 godine Peter Pavel Klasinc govorio je o vrednostima i uspesima Instituta, naglašavajući da na međunarodnim arhivskim savetovanjima prisustvuje veliki broj predavača, izvrsnih arhivskih stručnjaka iz Evrope i sveta, koji na njih prenose svoja znanja i iskustva. Time polaznici zahvaljujući interdisciplinarnom programu stiču znanja i primenjuju ih u „svojim arhivima„. I studenti master studija su takođe u obavezi da na međunarodnim arhivskim savetovanjima u Trstu učestvuju u radu i slušaju predavanja probranih predavača (*Klasinc, 2015, str. 28*). Ovakvi vidovi obuke arhivista mogu se smatrati pedagoški i stručno uspešnim.

5 Školovanja arhivskih kadrova mora biti normativno regulisano

Oduvek je znano da se nijedan oblik društvene delatnosti nije mogao zamisliti bez zakonske regulative. I danas u savremenom svetu, bilo koji oblik ili vid društvene delatnosti ne može biti uređen ukoliko to normativno nije regulisano, bilo sistemskim ili materijalnim zakonima (*Popović, 2013, str. 181-185*). Nažalost na balkanskim prostorima samo sporadično se spominje ili sasvim izostavlja u materijalnim za-

9. *Arhiv*- časopis Arhiva Jugoslavije; *Arhivi*, glasilo arhivskog društva in arhivov Slovenije; *Arhivski vjesnik*, časopis arhiva i arhivskog društva Hrvatske; *Makedonski arhivist*, časopis arhivskog društva Makedonije; *Glasnik* časopis udruženja arhivskih radnika Republiki Srpske; *Arhivski Zapisi*, časopis Državnog arhiva Crne Gore; *Glasnik* društva i arhiva BiH. Sodobni arhivi Društvo arhivskih radnika i Pokrajinski arhiv Maribor, *Praksa*, Društvo arhivskih radnika i Arhiv Kantona Tuzla i mnogi drugi. Veliki broj regionalnih časopisa postali su ugledni časopisi (u Republici Srbiji: Novi sad, Užice, Požarevac; Negotin, Kragujevac...).

Jovan P. POPOVIĆ: Arhivski kadrovi i njihovo školovanje sa osvrtom na uređenje i primenu u Republici Srbiji, 235-246

konima koji uređuju arhivsku delatnost poglavlje mesto i uloga kadrova i njihovo školovanje i osposobljavanje¹⁰.

Neobrazovan, odnosno nestručan kadar u arhivu može se smatrati: elementarnom nepogodom ili tempiranom bombom, jer time arhivska građa može biti nezaštićena, zloupotrebljena, ugrožena ili uništena. Stoga je za svaku državu izuzetno bitno imati zakonsko uređenje ne samo za zaštitu arhivske građe već i za način upravljanja arhivom, izradi naučno informativnih sredstava, metodološkim postupcima rada na standardizaciji, valorizaciji, digitalizaciji, korišćenju i objavljivanju arhivske građe, kao i za školovanje i obrazovanje arhivskih kadrova. Time će svi akteri koji učestvuju u postupanju sa arhivskom građom biti osposobljeni da lakše tumače, poštuju i primenjuju odredbe materijalno-pravnih propisa i verifikovano odlučuju opravdavajući funkcije koje „pokrivaju“.

Kroz čitav spektar zakonskih i podzakonskih propisa u arhivskom zakonodavstvu u potpunosti treba da bude uređena arhivska delatnost, a posebno školovanje arhivskih kadrova bez obzira dali se radi o redovnom školovanju, usavršavanju, specijalizacijama, tečajevima i sl.. A kako je arhivsko zakonodavstvo jedan od osnovnih stubova uspešnog obavljanja arhivske delatnosti, to mora biti usaglašeno ne samo sa sistemskim zakonodavstvom zemlje već i sa zakonima Evropske unije.

Neprihvatljivo je, ali je istinito da se u jednom broju država ranijih republika sa prostora bivše Socijalističke federativne republike Jugoslavije u XXI veku arhivistička struka vraća na stručne ispite i tečajeve umesto da se arhivskim zakonodavstvom stvore uslovi i omogući redovno školovanje kadrova, kroz srednjoškolsko i fakultetsko obrazovanje, da bi tako obučeni bili spremni da odgovore svim izazovima iz delokruga arhivske struke i nauke¹¹.

Upravo i zbog toga pravna zaštita je i kvalifikovani arhivski kadar koji se obrazuje kroz obavezno propisani prosvetno kulturni normativizam. Pravna zaštita kroz propisani normativizam u obrazovanju kadrova u savremenim uslovima ogleda se u poznavanju: rapidnog uspona tehničko-tehnološke modernizacije i u ispunjavanju primene propisanih odredbi u pogledu zaštite, smeštaja, valorizacije, digitalizacije, korišćenja i objavljivanja arhivske građe. Pravna zaštita arhivske građe ogleda se i u pravilnom razumevanju (tumačenju) i primeni odredbi zakonskih i podzakonskih propisa o arhivskoj delatnosti. To mogu samo da sprovedu školovani arhivisti.

6 Školovanje arhivskih kadrova na Beogradskom Filozofskom fakultetu Odeljenju za istorijske nauke i na Filološkom fakultetu u Beogradu na Katedri za arhivistiku i bibliotekarstvo

Na Filozofskom i Filološkom fakultetu u Beogradu izučava se predmet Arhivistika. Prema progra-

10. Osnovni materijalni propis koji uređuje arhivsku delatnost u Republici Srbiji je: Zakon o kulturnim dobrima Srbije, *Službeni glasnik Srbije*, br 71/94. Međutim, arhivisti moraju konsultovati u mnogim prilikama i druge propise: Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni list Srbije i Crne Gore* br. 61/2004; Zakon o advokaturi, *Sl. glasnik RS* broj 31/11; Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, *Sl. glasnik RS*, broj 120/04; Zakon o tajnim podacima, *Sl. glasnik RS* broj 120/2010; Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, *Službeni glasnik RS* broj 97/2008; Zakon o elektronskom potpisu, *Službeni glasnik RS* broj 135/04; Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine, *Službeni glasnik RS* br 46/2006; Zakon o autorskim i srodnim pravima *Službeni glasnik RS*, broj 99/11 i 119/12; 104/09; Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ* broj 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 i Sl. List SRJ31/93; Zakon o odbrani RS *Službeni glasnik* 116/207, 88/2009 i 10/2015 i naravno Zakon o visokom obrazovanju u Republici Srbiji: *Službeni glasnik RS* broj : 76/2005, 97/2008, 44/2010, 93/2012, 892013, 99/2014 i drugi. Osnovni materijalni propis koji uređuje arhivski djelatnost u Republici Crnoj Gori je Zakon o arhivskoj djelatnosti *Službeni list Crne Gore* broj 49/2010, ali im moraju uvek biti „pri ruci“: Zakon o slobodnom pristupu informacijama, *Službeni list Crne Gore* broj 44/12; i 68/12; Zakon o tajnosti podataka *Službeni list Crne Gore* broj 40/41; Zakon o zaštiti podataka o ličnosti *Službeni list Crne Gore* broj 44/12; Zakon o visokom obrazovanju *Službeni list Crne Gore* broj 44/2014; Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list Crne Gore* broj 47/2008; i drugi. (Jovan P. Popović: Razoj arhivskog zakonodavstva na prostorima bivše SFRJ od 1950-do 2013. godine, Atlanti, Trst-Maribor 2013, strana 181-195).

11. Skoro da je neshvatljivo da je još uvek na snazi sistemski, odnosno osnovni materijalni zakon koji uređuje arhivsku delatnost u Republici Srbije, a to je Zakon o kulturnim dobrima Srbije iz 1994 godine *Službeni glasnik Srbije*, br 71/94. Iako su ovim zakonom u Srbiji zaštićeni svi oblici-vidovi kulturne delatnosti, i propisane njihove nadležnosti: bibliotekarska, muzejska, pozorišna, arhivska i dr., (što je to nekada bilo u primeni i u Republici Sloveniji zakonima o kulturnoj dediščini,) smatra se prevaziđenom i neusklađenim. Stručni tim arhivista pristupio je izradi tog materijalnog propisa koji posebno reguliše zaštitu arhivke građe, pod naslovom Nacrta zakona o arhivskoj građi i arhivskoj službi. Radna verzija Nacrta zakona nalazi u fazi donošenja. Bit će to savremen i moderan evropski materijalni zakon koji će regulisati brojna pitanja i dosadašnje enigme, pa i konačno predvideti i urediti sistem obrazovanja arhivskih kadrova.

mu rada na Filozofskom fakultetu u Beogradu ne postoji katedra za arhivistiku, već se u okviru Odeljenja za istoriju izučava predmet Arhivistika. Taj predmet se izučava na četvrtoj godini studija, kao izborni predmet. Na master studijama se ne izučava predmet arhivistike, ali se izučava na doktorskim studijama. Master studije nisu organizovane.

I na Filološkom fakultetu u Beogradu arhivistika se izučava na Katedri za bibliotekarstvo i informatiku. Predavanja i vežbe na navedenim fakultetima obavljaju se prema usvojenim planovima i programima.

Školovanje arhivistike na Osnovnim akademskim studijama na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

Na četvrtoj godini studija predviđen je predmet Arhivistika. Njegovi elementi su: teoretska i praktična nastava. *Teorijska nastava* predviđa teme: Uvod u arhivistiku, Istoriju arhivske delatnosti, Organizaciju rada arhiva, Arhivsko zakonodavstvo, Zaštitu arhivske građe i registraturskog materijala van arhiva, Preuzimanje i smeštaj građe, Sređivanje i obrada arhivske građe, Kulturno-prosvetna i informativna delatnost arhivskih ustanova, Obrazovanje i stručno usavršavanje arhivskih radnika (polaganje stručnog ispita). *Praktična nastava predviđa*: Posetu Arhivu Srbije, Arhivu Jugoslavije i Arhiva Srpske akademije nauka. Tokom posete kursisti prolaze kroz sva odeljenja sa ciljem što boljeg upoznavanja sa organizacijom rada u arhivima. Tokom posete odeljenjima studenti će imati priliku da neposredno rade sa građom, kako bi mogli primeniti ranije stečena teoretska znanja. Posebno se upoznaju sa kulturno-prosvetnim radom arhiva i programom obrazovanja. Cilj *izučavanja* predmeta je: metodološka priprema studenata za rad na poslovima zaštite arhivske građe. Studenti se kroz teorijski rad i praksu obučavaju za obavljanje arhivističkih poslova a pre svega: zaštitom arhivske građe van arhiva, sređivanjem i obradom arhivske građe i kulturno-prosvetnom delatnošću. *Oblici nastave* predviđaju: predavanja, vežbe (diskusija i prezentacija rada), praktični rad u arhivima i individualne konsultacije. *Predavanja* za Osnovne akademske studije na četvrtoj godini studija predviđa sledeće nastavne teme: Uvod u arhivistiku, Istorija arhivske struke, Arhivska služba u Srbiji, Zaštita registraturskog materijala i arhivske građe van arhiva, Valorizacija arhivske građe, Kriterijumi valorizacija arhivske građe, Preuzimanje arhivske građe, Sređivanje arhivske građe, Lični i porodični fondovi, Informativna sredstva u arhivskoj delatnosti. *Vežbe* za Osnovne akademske studije predviđaju sledeće nastavne jedinice: Arhivistika i historiografija, Počeci arhivske struke u Srbiji, Međunarodne arhivske institucije, Rad registratura i nadležnost arhiva, Metodologija odabiranja arhivske građe, Kategorizacija arhivske građe, Prijem i smeštaj građe, Sređivanje arhivske građe, Metodološki pristup sređivanja arhivske građe, kao i metodološki pristup sređivanju ličnog fonda, Načelo pristupa celovitosti arhivskog fonda i principa proviniencije i Opšta informativna sredstva. Preduslov za polaganje arhivistike bio bi svi položeni ispiti sa treće godine studija

Školovanje arhivistike na doktorskim studijama na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

Kurs arhivistike na doktorskim studijama traje petnaest nedelja. Organizovan je po utvrđenom planu koji predviđa razradu na teme: sadržaj predmeta, cilj izučavanja preduslove za polaganje i oblike nastave, kao i sam plan kursa. Oblici nastave predviđaju: Teorijsku nastavu i vežbe.

Teorijska nastava po sadržaju predmeta predviđa sledeće teme: Uvod u arhivistiku; Teorijsko-metodološki pristup istraživanja; Filozofija arhivistike; Istoriju arhivske delatnosti u Evropi; Međunarodne arhivske organizacije; Arhivsko zakonodavstvo; Zaštitu arhivske građe van arhiva (crkvene građe), Sređivanje i obrada arhivske građe (izrada naučno informativnih sredstava); Kulturno-prosvetno i informativna delatnost arhivskih ustanova; Publikovanje arhivske građe; Obrazovanje i stručno usavršavanje arhivskih radnika; Polaganje stručnog ispita i sticanje viših zvanja.

Praktična nastava predviđa: posetu arhivima (Arhivu Srbije, Arhivu Jugoslavije i Arhiva Srpske akademije nauka), rad sa arhivskom građom i izrada istraživačkog rada.

Cilj *izučavanja* predmeta je da se kroz teorijsko praktičan rad osposobljavaju za istraživanje najvažnijih pitanja arhivističke teorije i prakse (unapređivanje metodoškog pristupa u oblasti zaštite arhivske građe, izrade stručnih standarda, publikovanje arhivske građe, i arhivske propise). Preduslov za polaganje su položeni ispiti po programu odeljenja Filozofskog fakulteta u Beogradu. Oblici nastave. Nastava obuhvata: predavanja i vežbe.

Predavanja su na sledeće teme: Upoznavanje doktoranata sa programom predavanja i vežbi; Uvod u arhivistiku-predmet proučavanja i metode istraživanja; Arhiv kao samostalna disciplina ili pomoćna

nauka (filozofija ahivistike); Ideologija istraživanja u arhivistici; Istorija arhivske delatnosti u Evropi; Arhivska delatnost u Srbiji (od ideje do ustanove); Zaštita registraturskog materijala i arhivske građe van arhiva; Međunarodne arhivske institucije; Valorizacija arhivske građe; Zbirke arhivskih propisa; Naučno informativna sredstva u arhivskoj delatnosti; Analitički inventar, (izrada analitičkog inventara i regesta); Publikovanje arhivske građe i Arhiv i škola.

Vežbe predviđaju sledeće teme: Arhivistika i historiografija; Arhiv kao obrazovna i kulturna ustanova; Uloga Društva srbske slovesnosti; Okružni i gradski arhivi u Srbiji; Metodološki pristup izradi liste kategorije registraturskog materijala; Metodološki pristup odabiranju arhivske građe; Metodološki pristup sređivanju zbirke; Vodič kroz arhivsku građu arhiva (metodološki pristup izradi); Metodološki pristup izradi analitičkog inventara; Metodološki pristup izradi regesta; Prvo istraživačko iskustvo-program saradnje za osnovne i srednje škole; Posete arhivima; Praktičan rad i individualne konsultacije; Priprema za polaganje ispita. Predavači su profesori ili docenti filozofskog fakulteta-istoričari.

Školovanje na Filološkom fakultetu u Beogradu.

Na Osnovnim i Master studijama-Katedri za bibliotekarstvo i informatiku po planu i programu iz 2014. godine izučava se kao obavezan predmet Arhivistika. Studenti sa drugih katedri-smerovu na tom fakultetu kao izborni predmet mogu polagati arhivistiku. Na osnovnim studijama-Katedri za bibliotekarstvo i informatiku arhivistika se izučava na tri semestra i to: na četvrtom semestru pod naslovom *Uvod u arhivistiku*, i petom i šestom semestru *Arhivistika. (I i II)*.

Na diplomskim studijama studenti stiču nova teorijsla, praktična i stručna znanja, čime se dalje osposobljavaju za obavljanje poslova u struci. Nastavnim sadržajem master studija nadograđuju se znanja stečena na osnovnim akademskim stidijama iz bibliotekarsko informativnih i arhivskih oblasti. Studenti pohađaju kurseve kojima specifikuju stečena znanja, a takođe stiču znanja o oblicima istraživačkog rada, koji će primeniti prilikom izrade diplomskog akademskog zvanja. Profesori na predmetu arhivistika su univerzitetski profesori sa tog fakulteta.

7 Razmatranja i predlozi

Na osnovu iznetog i iskustvenog može se predložiti:

- da arhivisti moraju biti ne samo nosioci posla već i znanja stečena kroz redovno i praktično obrazovanje i specijalizacije, jer je savremeni arhiv mnogo kompleksan i organizovan sistem koji nudi nove izazove i zasniva se na modernim tehnologijama;
- da po mišljenju arhivista izučavanje Arhivistike putem obaveznog ili izbornog predmeta na „kursevima“ na Filozofskom i Filološkom fakultetu u Beogradu ne zadovoljava profile kadrova koji zahtevaju ustanove koje se bave arhivskom delatnošću. Tečajevi koji traju petnaest dana, kao što je to slučaj sa tečajem pri Arhivu Srbije, takođe ne daju dovoljne preduoslove za kvalitetan rad arhivista;
- da pored klasične arhivistike savremeno doba u eri rapidnog uspona elektronike, tehničko-tehnološkog razvoja, raznih oblika zapisa, kompjuterizacije, standardizacije, digitalizacije, a time i stručnim ovladavanjem elektronskom građom arhivu uslovljavaju izuzetno stručan kadar u arhivskim ustanovama, koji konstantno mora biti edukovan;
- da arhivskim zakonodavstvom mora biti uređen sistem redovnog školovanja arhivskih kadrova, jer tu ne sme biti nikakvih „pogađanja“. Ministarstva prosvete, i univerziteti treba da shvate i udovolje izražene potrebe arhivske struke i nauke, jer adekvatno obrazovanje omogućava suvereno postupanje sa svim oblicima rada u arhivskoj delatnosti, pa je utoliko značajnije osmisliti i zaživeti sistem visokoškolskog, četvorogodišnjeg studijskog programa, koji odgovara potrebama klasične arhivistike, i svim novinama koje savremeno doba u razvoju i oblikovanju informacija i dokumentarnog materijala postavlja pred arhiviste i arhivske ustanove;
- da postoji opravdanost kontinuiranog edukovanja arhivara u okviru srednjoškolskog obrazovanja sa nazivom profila admistrativni referent ili arhivski tehničar jednako potrebnim u arhivima i registraturama;
- da je potrebno osnivanje bar na jednom od verifikovanih fakulteta društvenih nauka u Srbiji odeljenje ili katedru za arhivistiku sa posebnim studijskim programom arhivskog kadra, u četvorogodišnjem trajanju, sa zvanjem diplomiranog arhiviste;
- da je logikom stvari i potrebom neophodno razviti sistem poslediplomskih studija, u okviru kojih bi zainteresovanim arhivistima bilo omogućeno usavršavanje do najviših nivoa akademskih

zvanja, jer je arhivistika ozbiljna naučna discipline, egal drugim disciplinama-katedrama a ne pomoćna istorijska nauka kao što je to bila dosadašnjaa praksa u Srbiji. Naravno, i ne samo u Srbiji. U tom slučaju stručni arhivistički ispit koji se praktikuje u Srbiji, nakon polaganja dobio bi kvalifikaciju državnog ispita za rad u arhivima kao ustanovama zaštite arhivske građe. Ovaj model ostručavanja, naravno uz odgovarajuću temeljnu razradu i planiranje, mogao bi predstavljati zaokruženi sistem edukacije u arhivskoj struci koji bi arhivistiku uzdigao na nivo naučne discipline;

- da treba prihvatiti i pozdraviti to što je u okviru Alma Mater Europea osnovana samostalna katedra za arhivistiku i dokumentalistiku, usko povezana sa Međunarodnim institutom arhivskih nauka Trst-Maribor koja po utvrđenom planu uspešno radi na visoko-stručnom obrazovanju arhivskih kadrova. Polaznicima tih master studija arhivistike i dokumentalistike omogućeno je usavršavanje do najviših nivoa akademskih zvanja. Studenti tih studija biti će prvi isškolorani diplomci na prostorima bivše SFRJ. Ove studije treba animirati i na širim prostorima;
- da i primer četvorogodišnjeg obrazovanje arhivskih kadrova Filozofskog fakultetu u Zagrebu, gde postoji poseban diplomski studijski program na Odseku za informacijske i komunikacione nauke, smer Arhivistika, može poslužiti kao iskustvo, jer pruža saznanja o obrazovanju arhivista (*ECTS Informacijski paket, 2017*).
- da blagovremeno i stručno treba na svim nivoima normativno urediti sisteme školovanja i osposobljavanja arhivističkih kadrova. Postupak i put donošenja propisa je složen od inicijative, stručne i javne rasprave, predloga, do usvajanja u skupštini. I institucije i organi vlasti koje treba uključiti u donošenju zakonskih propisa su: arhivske ustanove, univerziteti, ministarstva, vlade i skupštine. Arhivisti koji učestvuju kod izrade nacрта zakona ispred arhivističke struke treba da poseduju: inicijativnost, iskustvenost, dalekosežnost, konsultativnost, kooperativnost, poznavanje domaćih i stranih propisa i način i metodologiju obrazovanja, kod savremenijih država, kao i poznavanje ubrzanog razvoja tehničko-tehnološke modernizacije, iz razloga jer se radi o vrlo zahtevnom obrazovanju.

Literatura

- Bakić, Mile (2016). Nekoliko riječi o izdavačkoj djelatnosti arhiva. *Zapisi*, časopis Istorijskog arhiva Požarevac, str. 5, 45.
- Ćirović, Dragan (1997). Srednjoročno i dugoročno samoupravno planiranje u arhivima SFRJ. Prilog izgradnji jedinstvenog sistema zaštite i korišćenja arhivske građe u SFRJ. *Arhivski pregled*, časopis Društva arhivskih radnika Srbije, Beograd broj 1., str. 37-50.
- Klasinc, Peter Pavel (2015). Uvodni govor na Međunarodnom arhivskom savetovanju Trieste-Maribor 2015 godine. *Atlanti*, časopis za savremenu arhivsku teoriju i praksu, No 1, str. 28.
- Lekić, Bogdan (2006). *Arhivistika. Beograd*: Zavod za izdavanje udžbenika Srbije Beograd.
- Opšti zakon o državnim arhivama (1950). *Službeni list Federativne narodne republike Jugoslavije* broj 12/50.
- Pejović, Snežana (2016). Uloga i dužnost arhivista u lancu društvene odgovornosti za zaštitu tajnosti podataka o ličnosti. *Atlanti*, časopis za savremenu arhivsku teoriju i praksu, broj 26, number 1, str. 123.
- Popović, Jovan. P. (2000). Časopisi su medij razmene i unapređenja stručnih arhivističkih znanja. *Arhiv*, časopis Arhiva Jugoslavije, godina I broj 1, Beograd, str. 13-18.
- Popović, Jovan. P. (2013). Razvoj arhivskog zakonodavstva na prostorima bivše SFRJ od 1950 do 2013. godine. *Atlanti*, časopis za savremenu arhivsku teoriju i praksu, Trieste-Maribor, str. 181-195.
- Toplak, Ludvik (2015). Pozdravna beseda. *Atlanti*, časopis za savremenu arhivsku teoriju i praksu No.1. Trieste Maribor 2015, str. 21.
- Zakon o visokom obrazovanju u Crnoj Gori (2014). *Službeni list Crne Gore* broj 44.
- Zakona o visokom obrazovanju u Republici Srbiji (2005). *Službeni glasnik*: br.76/2005, 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/2013, 99/2014, član 25.
- Živković, Jasmina (neobjavljeno). Obrazovanje kadrova u arhivskoj delatnosti. Istorijski arhiv Požarevac.
- Žontar, Jože (1969). Stručna sprema i radna mesta u arhivima. *Arhivist*, časopis Saveza arhivskih radnika Jugoslavije, broj XIX, Beograd, strana 16-20.

SUMMARY

Numerous archival functions, sorted by activities they perform, can be divided into three basic groups: administrative, scientific and cultural. Administrative functions of the archives would be: professional supervision of registry offices in terms of archiving, keeping, professional maintenance of registration materials, participation in the elimination of worthless registry material, approval of the list of categories with the keeping period, taking over of archival material in the archives, the issuing of certificates of data stored in archives, verification of document transcripts are kept in archives for public administration, legal and physical entities, issuing decisions on prohibiting the use of certain archival materials (regardless of whether the prohibition applies to the protection of confidential information, protection of personal data, in what state of classification archival material is, respecting the will of the donor and legatee of archival materials, etc.). Scientific functions would primarily be: activities on theoretical and practical work of research and study, using scientific methods; making all forms of finding aids (historical notes, a summary and analytical inventories, regesta, index, etc.); publishing of record and finding aids, exhibitions; lectures, training and specialization of staff etc. Cultural functions are expressed in: the preservation of archival materials, professional describing of archival materials, funds and collections; data recording on archival and register materials outside the archives and in the archives; the application of modern forms of management through: standardization, computerization and digitization, providing all forms of protection (technical-technological, biological, physical and safety); the creation of working conditions and giving information about the content of archival material and possibilities of its use. Through the application of those functions, from which results are the right of the citizens to the historical value of the truth, the right to accurate and verified information, through the protection of the users of archival material and guaranteed protection of personal rights and the prohibition of unauthorized data leakage, the role of the archives is huge. Trained, and even highly specialized workers should work in these complex, highly responsible and sensitive jobs. These are primarily trained archivists. A fundamental question for the author and the basic precondition for any successful work of modern archives is a staff. In order to successfully perform the basic functions and tasks of the archives and for his reputation in society, scientific and technical personnel is necessary. The author calls for an adequate solution of personnel issues to ensure the quality and successful work in scientific research and professional activities. This is the starting point at the author's insistence that education of archival staff is ensured in the regular school system and the acquisition of scientific titles. The spectrum of education system in the Republic of Serbia is stair-wide, depending on the complexity and employment orientation activities, implemented through a variety of educational institutions, whose establishment, organization and work plans are approved by the executive authorities - primarily the Ministry of Education, with the help and cooperation of the Ministry of Culture and Ministry of Labour, which timely informs of the deficit of necessary personnel. It starts: primary education, secondary vocational education, colleges, universities, graduate studies, which usually finalize into master's theses and doctoral dissertations. Certainly, we can not leave out: lectures, courses, training courses, specialization, so they would receive knowledge, titles and awards (advisor, senior advisor...) in the profession in which they work. This provides reliable, flexible, efficient and safe qualifiers in the profession, which should correspond to the time and the work they do. In Serbia, as in most countries in the Balkans and in Europe, there are state and private universities and colleges. Belgrade alone has more universities and faculties: social, technical, natural-mathematical, economic, medical, dental, veterinary, physical-chemical, organizational, political, information, computer, environmental, media, communication, management, diplomatic and other sciences. Each of these and other sciences, harmonize their work plans on the basis of laws and regulations, experience and cognizance. Where are the archives and archival science, whether it is a separate science and whether, as such, archival studies at colleges or is their place (as was the practice until recently) in the Department of Historical Sciences faculty? Education and training of archival workers must comply with legal regulations in order to justify work functions they perform, because the archival legislation is one of the most fundamental pillars in performing archival activities.

Typology: 1.02 Review Article

Submitting date: 14.04.2017

Acceptance date: 05.05.2017